Journal

ISSN : 2774-1028 (Print)
ISSN : xxxx-xxxx (Online)

of Academic and Innovation in Social
วารสารวิชาการและนวัตกรรมทางสังคมศาสตร์

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567
Volume 6 Issue 1 January-June 2024

ความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุกับการมีส่วนร่วมทางสังคม : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

Citizenship of the Elderly and social participation: A Case Study of Ban Dampha Community, Kham Yai Subdistrict Mueang District Ubon Ratchathani

ศศิธร อดิศรเมธากุล

Sasithorn Adisornmethakul

คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

*Corresponding Author E-mail: sasithorn.a@ubru.ac.th

ประกาศิต เศวตธรรม

Prakasit Swedtam

คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

สุมาลี ไชยศรีสุข

Sumalinee Chaisrisuk

คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ประดิษฐ์ ธิติศรัณย์

Pradit Thitisarun

อาจารย์พิเศษ ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ดวงใจ ปินตามูล

Duangjai Pintamul

สำนักงานวิจัยและนวัติกรรม มูลนิธิแสงสีวิชาการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง ความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุกับการมีส่วนร่วมทางสังคม: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทของผู้สูงอายุบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อศึกษากระบวนการการกลายเป็น

พลเมืองของผู้สูงอายุ บ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมบทบาทความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ ระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิจัยเชิงสำรวจ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุเข้าใจเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างเสื้อเหลืองกับเสื้อแดงในระดับมาก และยังเข้าใจการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ในระดับมาก และเข้าใจเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ในระดับปานกลาง ผู้สูงอายุที่มีความเป็นพลเมืองมีลักษณะเคารพกฎจราจรในระดับมาก ผู้สูงอายุเคารพในสิทธิของคนอื่นในระดับมาก และผู้สูงอายุยังเห็นว่าสังคมไทยมีความยุติธรรมน้อย ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน รวมทั้งให้ความสำคัญกับกิจกรรมสาธารณะในระดับในระดับมาก และพบว่าผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมืองในระดับน้อย ปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุคือการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนบ่อยครั้ง รวมทั้งการรับทราบรับรู้และเข้าใจกฎกติกาทางสังคม การได้เข้าอบรมด้านประชาธิปไตยและการเคยร่วมเรียกร้องสิทธิของตนเอง

คำสำคัญ : ความเป็นพลเมือง ผู้สูงอายุ

Abstract

The study of citizenship of the elderly and their roles in society aims 1) to investigate contexts of the elderly, 2) to examine process of how they become elderly citizenship, and 3) to find directions to promote elderly citizen roles. The study was designed qualitatively as survey research. The results of the study found that: Elderly people understand the conflict between the Yellow Shirts and Red Shirts to a great extent. They also understand the change of government in 1932 at a high level and understand the events of October 6, 1976 at a moderate level. Elderly people who are citizens are characterized by a high level of respect for traffic rules. Elderly people respect the rights of others to a high level. And the elderly still see that Thai society is less fair. And it was found that the elderly participated in activities with political parties at a low level. A factor that promotes citizenship among the elderly is frequent participation in community activities. Including acknowledging and understanding social rules. Having attended training in democracy and having participated in demanding your own rights.

Keyword : Citizenship Elderly

1. ความนำ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมสูงวัย” นับจากตั้งแต่ปี 2548 แล้ว เมื่อสัดส่วนประชากรสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) สูงถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และประเทศไทยกำลังจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีมากถึงร้อยละ 20 ในปี 2564 ซึ่งคาดว่าจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอดในอีกไม่ถึง 20 ปีข้างหน้า เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด ปี พ.ศ.2557 ประชากรอายุ 60 ปีขึ้น ไปในประเทศไทยมีราว 10 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 15.3 ของประชากรทั้งหมด และอีก 20 ปีข้างหน้า ในพ.ศ. 2577 ประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไปจะเพิ่มสูงขึ้นถึง 19 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557) ดังนั้นประเทศไทยจึงเขาสู่สังคมผู้สูงอายุตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติ (United Nation) ที่กำหนดไว้ว่าประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สัดส่วนเกินร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) เมื่อสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งโครงสร้างอายุของประชากรที่เปลี่ยนไปนี้เท่ากับเป็นการเปลี่ยน โครงสร้างของสังคมไทยโดยรวม และนับจากนี้ไปสังคมไทยกำลังอยู่ในสภาวการณ์ที่มีผู้สูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (พลอยพรรณ เชี่ยวชาญ, 2559)

รูปแบบการดำเนินชีวิต สังคม และเศรษฐกิจปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและมีความซับซ้อนมากขึ้น ผู้คนต่างดิ้นรนเพื่อให้ตนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลักษณะครอบครัวมีขนาดเล็กลง เป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุขาดการดูแลเอาใจใส่ อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่จะมีการใช้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุโดยบุคคลในครอบครัวซึ่งทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นไปด้วย อันเนื่องมาจากความเครียดจากการที่จะต้องดูแลผู้สูงอายุและภาวะกดดันทางสังคมในด้านต่างๆ สภาพครอบครัวในสังคมไทยในปัจจุบันก็กำลังเผชิญกับสถานการณ์เดียวกัน กล่าวคือแต่เดิมสภาพครอบครัวในสังคมไทย ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขยายและยังเป็นสังคมเกษตรกรรมอยู่ สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันหลายรุ่น ปู่ย่าตายาย รุ่นบิดามารดา และรุ่นหลานอยู่กันพร้อมหน้า โดยผู้สูงอายุจะเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอน ถ่ายทอด ซึมซับค่านิยมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และศาสนาที่เหนียวแน่นให้แก่สมาชิกในรุ่นต่อๆ มา การให้ความเคารพเชื่อฟังผู้สูงอายุซึ่งถือว่าเป็นเสาหลักหรือที่ยึดเหนี่ยวของครอบครัวจึงยังมีอยู่มาก การประกอบอาชีพก็จะอิงอยู่กับท้องถิ่นนั้นๆ ต่อมา เมื่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป การขยายตัวของเมืองก็เริ่มที่จะรุกเข้าไปสู่ชนบทมากขึ้น รูปแบบของครอบครัว การประกอบอาชีพก็มีการเปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวเริ่มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น มีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานที่อื่นเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง ความสัมพันธ์ การให้ความเคารพ เชื่อฟัง ความผูกพัน การอบรมสั่งสอนระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิก

ในครอบครัวจึงเริ่มที่จะห่างเหินออกไป และด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เร่งรีบและบีบคั้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวซึ่งต้องออกไปทำงานนอกบ้านอาจเกิดความเครียดและความกดดันจากงานและจากสภาพสังคม บางครั้งเมื่อกลับมาถึงบ้านแล้วยังต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุอีกด้วย เงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมและสภาวะอารมณ์ความเครียดที่สั่งสมจากงาน และสิ่งแวดล้อมนอกบ้านก็อาจส่งผลให้มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้ (เพ็ญจันทร์ ประดับมุข-เชอร์เรอร์และคณะ, 2551)

ผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคม แต่สามารถมีส่วนร่วมเป็นพลังพัฒนาสังคม จึงควรได้รับการส่งเสริมและเกื้อกูลจากครอบครัว ชุมชน และรัฐให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีและคงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีให้นานที่สุด (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2559) ผู้สูงอายุคือผู้ที่มากด้วยความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สะสมมาเกือบทั้งชีวิตเพียงพอที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี (สถิตพงศ์ ธนวิริยะกุล, 2556) ดังนั้นจึงเป็นคำถามสำคัญที่ว่า บทบาทของผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทมีลักษณะเป็นอย่างไร บทบาทของผู้สูงอายุทั่วไปกับผู้สูงอายุที่มีความกระตือรือร้น ห่วงใยชุมชนมีบทบาทแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด และผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในปี พ.ศ.2563 อาจรับรู้หรือมีประสบการณ์ ในวิกฤตการณ์ทางการเมืองหรือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519, พฤษภาทมิฬ 2535 วิกฤตน้ำมันขาดแคลน 2521 วิกฤตต้มยำกุ้ง 2540 การรัฐประหาร ปี 2549 ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างสองเสื้อสี และการรัฐประหาร ปี 2557 จึงเป็นที่น่าสนใจว่า วิกฤตการณ์ทางการเมืองหรือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเหล่านี้ส่งผลต่อกระบวนการการกลายเป็นพลเมืองหรือไม่มากน้อยเพียงใด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทของผู้สูงอายุบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

2.2 เพื่อศึกษากระบวนการการกลายเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ บ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

2.3 เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมบทบาทความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาศึกษาบริบทของผู้สูงอายุบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มุ่งศึกษากระบวนการการกลายเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ บ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่

อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมบทบาทความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3.2 ขอบเขตด้านประชากร คือ ประชาชนที่เป็นผู้สูงอายุผู้สูงอายุทั่วไปและผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ทำการศึกษาในเขตบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3.4 ขอบเขตด้านเวลา คือ กันยายน 2564 – กรกฎาคม 2565

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

4.2 เพศมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

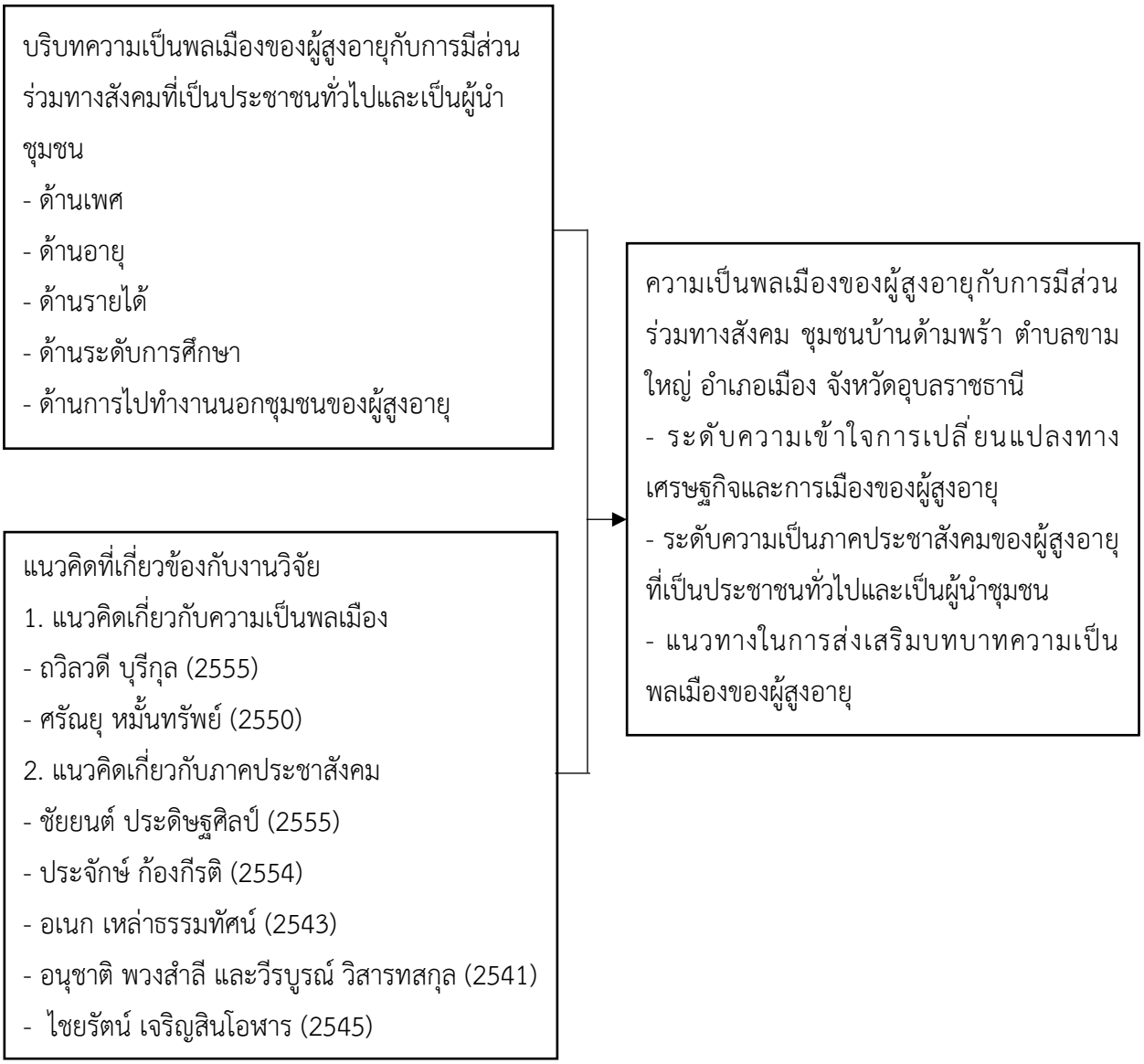
4.3 อายุมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

4.4 รายได้มีผลต่อความความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

4.5 ระดับการศึกษามีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

4.6 ระดับการไปทำงานนอกชุมชนมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

6. การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบริบทของผู้สูงอายุ ความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ และบทบาทภาคประชาสังคมของผู้สูงอายุ โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง แนวคิดเกี่ยวกับภาคประชาสังคม มาใช้เป็นฐานการศึกษาวิจัย ซึ่งผู้วิจัยและคณะได้สังเคราะห์ขึ้นมาจากผลงานทางวิชาการของ ถวิลวดี บุรีกุล (2555, น. 5-6), ศรัณยุ หมั้นทรัพย์ (2550, น.101-114), ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ (2556, น.66-68), ประจักษ์ ก้องกีรติ (2554, น.105-124), อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2537, น.11), ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2545, น. 44-45) ซึ่งบริบทความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุกับการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เป็นประชาชนทั่วไปและเป็นผู้นำ

ชุมชนประกอบด้วย ด้านเพศ ด้านอายุ ด้านรายได้ ด้านระดับการศึกษา และด้านการไปทำงานนอกชุมชนของผู้สูงอายุ

7. ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และ ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดในการการดำเนินการวิจัย ดังนี้

7.1 ขั้นตอนการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ ใช้ประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยสำรวจปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และการไปทำงานนอกชุมชนของผู้สูงอายุ โดยการสุ่มตัวอย่างและขนาดของกลุ่มตัวอย่างทำการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Accidental Sampling) ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป จำนวน 9 คน และกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 11 คน

2) เครื่องมือในการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และนำมาหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 9.1

3) การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ สถิติพรรณา (Descriptive Statistics) เพื่อหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

7.2 ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ข้อมูลที่ใช้ประกอบในการศึกษาวิจัย จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การจัดเวทีชาวบ้าน การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลเชิงเอกสารที่ได้เก็บรวบรวมไว้แล้วจากบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันต่างๆ เช่น เอกสาร รายงานวิจัย บทความ วารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ หนังสือ รวมถึงข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูล การวิจัยครั้งนี้มีกระบวนการเก็บข้อมูลดังนี้ คือ

1) การวิเคราะห์ เอกสารข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมไว้แล้วจากการวิจัยที่ทำเสร็จแล้วและจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การสัมภาษณ์ (Interview) โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจากผู้สูงอายุและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากบทบาทของผู้นำในชุมชน

3) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เป็นการสังเกตปรากฏการณ์ในขณะที่ได้ดำเนินกิจกรรมวิจัยทั้งการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งจัดเวทีการประชุมอย่างน้อย 2 เวที เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและเพื่อคืนข้อมูลแก่ชุมชนรวมทั้งเป็นการตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลในอีกทางหนึ่ง

8. ผลการวิจัย

8.1 ผลการเกี่ยวกับบริบทของผู้สูงอายุ

เพศชาย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 เป็นเพศหญิง จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 54.5 ตามลำดับ มีอายุช่วงระหว่าง 60-65 ปี มากที่สุดจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมาคืออายุช่วงระหว่าง 75-80 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 มีผู้จบปริญญาตรี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 ที่เหลือจบในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นลงไป 6 คน คิดเป็นร้อยละ 55.5 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่างปานกลางถึงต่ำ กล่าวคือมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 มีรายได้ช่วงระหว่าง 10,000-30,000 บาท 30,001-60,000 บาท และ 60,001-90,000 บาท จำนวน ช่วงละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2 ในแต่ละช่วง และผู้สูงอายุทั้งหมดเคยไปทำงานนอกชุมชน โดยไปทำงานมากที่สุดในช่วงระยะเวลา 5-10 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 36.4 รองลงมา คือช่วงระยะเวลา 20-25 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 ซึ่งผู้สูงอายุที่ไปทำงานนอกชุมชนเป็นเวลานานคือผู้สูงอายุที่เป็นราชการเกษียณ ส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานนอกชุมชนในระยะเวลาไม่นานคือไปทำงานรับจ้าง

8.2 ผลการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการการกลายเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุที่มีความเป็นพลเมืองคือ ผู้ที่ไปทำงานนอกชุมชนเป็นเวลานาน เป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมสาธารณะ เป็นผู้เข้าใจกฎกติกาทางสังคม และเป็นผู้ที่ตระหนักในสิทธิของตนเอง

8.3 ผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการส่งเสริมบทบาทความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ

ปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุคือ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนบ่อยครั้ง การรับทราบรับรู้และเข้าใจกฎกติกาทางสังคม การได้เข้าอบรมด้านประชาธิปไตยและการเคยร่วมเรียกร้องสิทธิของตนเอง

8.4 ผลการวิจัยเกี่ยวกับสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย สรุปได้ว่า ทั้ง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพศมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี อายุมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี รายได้มีผลต่อความความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ระดับการศึกษามีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และ ระดับการไปทำงานนอกชุมชนมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีผลต่อความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทุกข้อ

9. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีสำคัญหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางสังคมและการพัฒนาความเป็นพลเมือง รวมถึงแนวคิดทุนทางสังคมของ Robert Putnam ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมีความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งขึ้น ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Verba, Schlozman และ Brady เน้นว่า การมีทรัพยากร แรงจูงใจ และโอกาสมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาและรายได้ดีมีความรู้และเข้าใจบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุเรียนรู้และพัฒนาความเป็นพลเมืองผ่านการสังเกตและมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน อีกทั้งแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของ Brundtland Commission เน้นการพัฒนาสังคมผ่านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองและ

การเรียนรู้สิทธิและหน้าที่ทางสังคม สรุปได้ว่าผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และการเรียนรู้ทางสังคมในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของศศิธร อดิศรเมธากุล (2560) โดยเฉพาะด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและบทบาทหน้าที่ต่อส่วนรวม ศศิธร พบว่านักศึกษามีความเข้าใจคำว่า “สำนึกพลเมือง” ในระดับปานกลาง ถึงแม้ว่าจะให้ความสำคัญกับ “ประชาธิปไตย” และมีการติดตามข่าวสารผ่านสื่อ นอกจากนี้ นักศึกษายังปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัยและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในระดับมาก รวมถึงมีการตระหนักถึงความเป็นพลเมืองผ่านการกระทำในชีวิตประจำวัน เช่น การเข้าแถวและการทิ้งขยะ ในขณะที่การวิจัยปัจจุบันเน้นไปที่ผู้สูงอายุ ซึ่งมีความเข้าใจในบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะเช่นกัน ส่วนการวิจัยของวสันต์ ลิ่มรัตนภัทรกุล (2558) พบว่าการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนการเมืองภาคพลเมือง การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและการรับทราบกฎกติกาทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ การสนับสนุนการทำงานของกลุ่มชุมชนผ่านการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนเป็นการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งสองงานวิจัยเน้นถึงความสำคัญของการอบรมด้านประชาธิปไตยและการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะในการพัฒนาความเป็นพลเมือง โดยวสันต์พัฒนา CITIZEN Model ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดในการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมือง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของวสันต์เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับโครงสร้างและการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมอย่างเป็นระบบ ขณะที่งานวิจัยปัจจุบันมุ่งเน้นที่ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านด้ามพร้า ทั้งสองงานวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างสำนึกพลเมืองที่เข้มแข็งในบริบทต่างๆ

10. ข้อเสนอแนะการวิจัย

10.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1) การอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในบทบาทของพลเมือง

ควรมีการจัดอบรมที่เน้นการให้ความรู้และความเข้าใจแก่ประชาชนทุกระดับ รวมถึงผู้ที่ใกล้เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ เพื่อให้พวกเขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับบริบทและบทบาทของพลเมืองในสังคม การอบรมนี้ควรครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และการปฏิบัติตามกฎกติกาของสังคม การให้ความรู้ที่ครบถ้วนและชัดเจนจะช่วยให้ประชาชนเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

2) การเสริมสร้างความเข้าใจในปัญหาเศรษฐกิจและการเมือง

การอบรมควรครอบคลุมถึงการให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจและวิกฤติทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมถึงการวิเคราะห์นโยบายของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนมีความรู้

และเข้าใจถึงสาเหตุและผลกระทบของปัญหาดังกล่าว การให้ความรู้ด้านนี้จะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ รวมถึงการเตรียมความพร้อมในการเผชิญหน้ากับปัญหาและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การส่งเสริมบทบาทพลเมืองในระดับชุมชน ภาคสาธารณะ และภาคประชาสังคม

การอบรมควรมุ่งเน้นการฝึกฝนและเสริมสร้างบทบาทของพลเมืองในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับชุมชน ภาคสาธารณะ หรือภาคประชาสังคม เพื่อให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้อย่างเต็มที่ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองในบริบทต่างๆ จะช่วยให้การมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้พลเมืองได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติและพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

10.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษากระบวนการการกลายเป็นพลเมืองในหลากหลายพื้นที่

ควรมีการขยายขอบเขตการวิจัยให้ครอบคลุมพื้นที่ที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ การศึกษากระบวนการการกลายเป็นพลเมืองในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น พื้นที่ชนบทและเมือง หรือพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะช่วยให้เข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการการกลายเป็นพลเมืองในแต่ละบริบท ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางและนโยบายที่เหมาะสมสำหรับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในพื้นที่ต่างๆ

2) การวิจัยในหลากหลายมิติของการเป็นพลเมือง

การวิจัยควรครอบคลุมถึงมิติต่างๆ ของการเป็นพลเมือง เช่น มิติทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อให้ได้ภาพรวมที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การศึกษามิติทางสังคมอาจเน้นไปที่การสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคม มิติทางการเมืองอาจเน้นไปที่การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยและการตัดสินใจ มิติทางเศรษฐกิจอาจเน้นไปที่บทบาทของพลเมืองในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และมิติทางวัฒนธรรมอาจเน้นไปที่การส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การศึกษาในมิติเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงความเป็นพลเมืองในเชิงลึกและสามารถพัฒนาแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การสร้างองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ควรมีการบูรณาการผลการวิจัยจากหลากหลายพื้นที่และหลากหลายมิติเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยที่แตกต่างกันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ

ที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกันระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการกลายเป็นพลเมือง การสร้างองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นนี้จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาแนวทางและนโยบายที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระดับประเทศและท้องถิ่น นอกจากนี้ การสร้างองค์ความรู้ที่ครอบคลุมยังช่วยให้สามารถเผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ในวงกว้าง ทั้งในภาคการศึกษา ภาครัฐ และภาคประชาสังคม

11. องค์ความรู้ใหม่

11.1 ปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ

องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัยนี้ระบุว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุ ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ การรับทราบและเข้าใจกฎกติกาทางสังคม การได้รับการอบรมด้านประชาธิปไตย และการเคยมีประสบการณ์ในการเรียกร้องสิทธิของตนเอง โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับการได้รับผลกระทบจากกิจกรรมในชุมชน เช่น ฟาร์มเลี้ยงหมู การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมและการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

11.2 ความเข้าใจเศรษฐกิจและการเมืองของผู้สูงอายุที่มีความเป็นพลเมือง

ผู้สูงอายุที่มีความเป็นพลเมืองมักมีความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจและการเมืองอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจช่วงปี 2540 และความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดง ความรู้และประสบการณ์ในเหตุการณ์สำคัญเหล่านี้ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองและเศรษฐกิจได้อย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีความรอบรู้และมีส่วนร่วมในสังคม

11.3 บทบาทของผู้สูงอายุในภาคสาธารณะและภาคประชาสังคม

การวิจัยยังพบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำในชุมชนมักมีบทบาทในภาคสาธารณะมากกว่าผู้สูงอายุที่เป็นประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เคยทำงานนอกชุมชนเป็นเวลานานมักมีประสบการณ์และความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุที่มีบทบาทในภาคประชาสังคมไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความเป็นพลเมืองเสมอไป การมีบทบาทในภาคประชาสังคมอาจเกิดจากปัจจัยอื่นๆ เช่น การมีเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวาง หรือการมีทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายและความซับซ้อนในการสร้างและส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุในสังคมไทย

12. เอกสารอ้างอิง

Anek Laothamathat. (2000). Civil of politics. Bangkok : Comfai Publishing Project.

Anuchat Puangsamlee and Weerabun Visaratsakul. (1998). Civil Society, Words, Ideas and Meanings. Bangkok : Local Community Development Institute.

Chairat Charoensin-Olan. (2002). A new type of the process of social movement. (2nd printing). Bangkok : Wisapa.

Chaiyon Praditsin. (2012). Social science research Methodology. Bangkok : Rambhaibarni Rajabhat University.

Institute for Population and Social Research Mahidol University In collaboration with the Thai Elderly Research and Development Institute Foundation. (2016). Situation of the Thai elderly. Bangkok : Thai Elderly Research and Development Institute Foundation.

Penchan Pramuk-Sherer et al. (2008). Sociocultural dimensions affecting violent behavior in children and youth. Bangkok : King Prajadhipok's Institute.

Ployphan Chaichana. (2016). The role of the elderly in community development. Bangkok : Rajamangala University of Technology Rattanakosin.

Prajak Kongkeerati. (2011). Civil society, violence, and the collapse of democracy. Bangkok : Printmaking Ltd.

Saranyu Saengsap. (2007). Education to create citizens, foundations of civil politics. Bangkok : King Prajadhipok's Institute.

Sathitphong Thanaviriyakul. (2013). New concept, definition of the elderly and raising the retirement age. Bangkok : Foundation for the Elderly Research and Development Institute.

Thawinwadi Burikul, Ratchawadee Saengmahamad, and Eugene Merio (2012). Measuring citizenship. Bangkok : King Prajadhipok's Institute.